

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

จากการยอมรับถึงการขยายตัวอย่างรวดเร็วของนิติบุคคลและการเห็นถึงความสำคัญของการควบคุมอาชญากรรมที่กระทำโดยนิติบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ อีกทั้งกฎหมายเองก็ยอมรับให้นิติบุคคลสามารถมีความรับผิดชอบในทางอาญาได้รวมทั้งสามารถรับโทษทางอาญาได้จากการกระทำความผิดนั้นๆ ฉะนั้น การควบคุมนิติบุคคลซึ่งปัจจุบันมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก มิให้ก่ออาชญากรรมที่ส่งผลเสียหายต่อสังคม จึงต้องอาศัยบทลงโทษซึ่งเป็นผลร้ายต่อผู้กระทำความผิดมาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการควบคุมนิติบุคคลดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นนโยบายในทางอาญาประการหนึ่ง

จากการศึกษาที่ผ่านมา สรุปได้ว่าโทษทางอาญาที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคลขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เริ่มตั้งแต่แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ วัตถุประสงค์ของการลงโทษ แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนิติบุคคล วัตถุประสงค์ของนิติบุคคล รวมทั้งผลภายหลังการลงโทษด้วย

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาถึงตัวบทกฎหมายปัจจุบันของไทย คงต้องเริ่มจากประมวลกฎหมายอาญาก่อนว่า แนวความคิดในเรื่องของการลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมายอาญานั้น มุ่งถึงตัวบุคคลธรรมดาโดยโครงสร้างทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างในการกระทำความผิดทางอาญาต่าง ๆ เริ่มจากองค์ประกอบภายนอก องค์ประกอบภายใน เหตุที่ผู้กระทำผิดสามารถกระทำได้ และโทษ 5 ประการตามมาตรา 18 ก็ล้วนคำนึงถึงบุคคลธรรมดาทั้งสิ้น ไม่ได้คำนึงถึงนิติบุคคลแต่อย่างใด แต่เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้โทษทางอาญาสำหรับนิติบุคคลขึ้นมา ศาลไทยก็ได้ปรับใช้โทษในมาตรา 18 เท่าที่สภาพของโทษจะสามารถบังคับกับนิติบุคคลได้ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาด้านความไม่เป็นธรรม เพราะโทษดังกล่าวหากมีการปรับใช้กับบุคคลธรรมดาก็ย่อมมีความเหมาะสม แต่หากนำมาบังคับกับนิติบุคคลแล้วจะไม่เพียงพอที่จะทำให้วัตถุประสงค์แห่งการลงโทษบรรลุไปถึงเป้าหมายได้

เนื่องจากประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่อยู่ในระบบชีวิตลววิที่โดยหลักแล้วประเทศในระบบกฎหมายนี้จะมุ่งเน้นไปที่บทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรจึงถือว่านิติบุคคลไม่สามารถมีความรับผิดชอบในทางอาญาเป็นการทั่วไปได้ แต่จะมีความรับผิดชอบได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้ลงโทษนิติบุคคลและโทษที่จะใช้ลงกับนิติบุคคลก็ต้องเป็นโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายอาญา เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายทางอาญาที่ให้นิติบุคคลสามารถรับโทษได้ เพื่อป้องกันสังคมและก่อให้เกิดความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย อย่างไรก็ตามประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่มีความชัดเจนในการบัญญัติกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับนิติบุคคลเป็นอย่างมาก โดยมีรูปแบบของโทษมากมายทั้งตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษและตามความเหมาะสมในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านประเภทของกิจการ ขนาดของกิจการ อีกทั้งยังคำนึงถึงผลร้ายในหลายๆ ประการที่นิติบุคคลมีความหวงแหน ทำให้การลงโทษส่งผลต่อการยับยั้งการกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาได้สรุปว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบในทางอาญาได้ โดยหากการกระทำความผิดนั้นเป็นการกระทำโดยองค์กรหรือผู้แทนนิติบุคคลนั้น ตามหลัก Alter Ego Doctrine¹ ก็ถือว่านิติบุคคลนั้นกระทำการเอง ยกเว้นในความผิดที่โดยสภาพแล้วนิติบุคคลไม่สามารถกระทำได้ เช่น การฆ่าคน เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีพระราชบัญญัติ The Interpretation Act 1889 มาช่วยให้เกิดความชัดเจน เช่น ให้มีบทบัญญัติอธิบายคำว่า “บุคคล” ว่าให้หมายความรวมถึงนิติบุคคลด้วย เว้นแต่กฎหมายนั้นๆ จะบัญญัติเป็นอย่างอื่น ซึ่งนิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบอย่างเด็ดขาดตามกฎหมายนั้น ซึ่งเป็นหลักการที่แพร่หลายทั้งในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

เรื่องโทษอาญานั้นได้กำหนดให้ปรับรูปแบบการลงโทษโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาโดยรวมด้วย เพื่อให้ผู้กระทำสำนึกในความผิดของตน และป้องกันสังคม ในขณะเดียวกันก็เป็นการทดแทนความเสียหายให้ผู้เสียหาย ซึ่งผู้มีอำนาจใช้กฎหมายต้องพิจารณาโทษให้ต่างไปจากบุคคลธรรมดา โดยใช้ดุลพินิจวินิจฉัยหลายๆ ปัจจัยประกอบกัน ทั้งฐานะทางการเงินของนิติบุคคล ขนาดของนิติบุคคล รูปแบบกิจการของนิติบุคคล ซึ่งจะทำให้การลงโทษมีความเหมาะสมและบรรลุเป้าหมายโดยอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาในการลงโทษอย่างแท้จริง

¹โปรดดูรายละเอียดในสุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล : การศึกษาทางกฎหมายเปรียบเทียบโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), น.26-48.

ที่ผ่านมาประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดโทษทางอาญาที่ใช้กับนิติบุคคลให้มีความรุนแรงมากกว่ากรณีของบุคคลธรรมดาอยู่มาก ซึ่งสามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลไปได้บ้าง อีกทั้งยังได้นำมาตรการทางแพ่งต่างๆ ที่ถือเป็นโทษอื่นๆ มาใช้ร่วมไปกับโทษอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีขนาดใหญ่และมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูง นิติบุคคลจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้นประเทศสหรัฐอเมริกาจึงให้ความสำคัญกับการปฏิบัติต่อนิติบุคคล โดยมุ่งหวังผลประการสุดท้าย คือ ยับยั้งการกระทำความผิดโดยนิติบุคคลเพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนรวมนั่นเอง

กรณีของประเทศฝรั่งเศสซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ศาลได้ใช้นิติวิธีของระบบซีวิลลอว์อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ ศาลจะไม่พิพากษาลงโทษนิติบุคคลทางอาญาอย่างเด็ดขาด เว้นแต่จะมีกฎหมายลายลักษณ์อักษรบัญญัติไว้ให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบอย่างชัดแจ้งหรือโดยปริยายเท่านั้น ศาลของประเทศในระบบซีวิลลอว์ เช่น ประเทศฝรั่งเศสจึงมีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายไปตามตัวบทกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น หากได้มีหน้าที่ในการสร้างบทบัญญัติของกฎหมายขึ้นมาใหม่แต่อย่างใด

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าประเทศฝรั่งเศสเป็นตัวอย่างของประเทศที่สามารถแก้ปัญหาที่คลุมเครือต่างๆ ทางด้านข้อกฎหมายเพื่อให้สามารถรองรับปัญหาที่เกิดขึ้นไปตามนิติวิธีของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกฎหมายที่นำมาบังคับใช้นั้นก็มีความชัดเจน เหมาะสมและทันต่อสถานการณ์ปัจจุบันทั้งในด้านของเหตุผลและวิธีการปฏิบัติ นับเป็นบทบัญญัติที่มีความคลาสสิกและมีความทันสมัยเป็นอย่างมาก ซึ่งส่งผลต่อการยับยั้งความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำความผิดโดยนิติบุคคลได้อย่างเป็นรูปธรรม

เมื่อพิจารณาในเรื่องโทษทางอาญาประกอบด้วยแล้ว ทำให้สามารถสรุปได้ว่ารูปแบบ และวิธีการของโทษที่ประเทศฝรั่งเศสใช้บังคับต่อนิติบุคคลนั้นมีข้อดีหลายประการ เนื่องจากในเบื้องต้นโทษมีความรุนแรงพอสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับความผิดที่นิติบุคคลสามารถก่อให้เกิดขึ้นได้ อีกทั้งตัวโทษยังมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ ทำให้ตัวกฎหมายที่บัญญัติโทษสำหรับนิติบุคคลเอาไว้เป็นกลไกสำคัญที่ตอบสนองต่อการกระทำความผิดของนิติบุคคลได้อย่างเป็นรูปธรรมที่สุด ทำให้กฎหมายสามารถก่อให้เกิดการกระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวและยับยั้งการกระทำความผิดได้ ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ในการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม

หลักการเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศไทยมีความคล้ายคลึงกับประเทศฝรั่งเศส คือ นิติบุคคลไม่สามารถทำผิดและรับโทษอาญาได้ เว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายกำหนดไว้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายว่าให้นิติบุคคลรับผิดชอบทางอาญาในความผิดนั้นๆ แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยยังขาดความชัดเจนในบทบัญญัติของกฎหมายอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนิติบุคคลด้วยแล้ว ที่เห็นได้ชัดคือแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่พิจารณาคดีให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ ทั้งในความผิดที่ต้องการเจตนาและความผิดที่ไม่ต้องการเจตนา แต่ต้องเป็นการกระทำโดยตัวแทนของนิติบุคคลซึ่งกระทำไปในขอบวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล ทำให้ดูเหมือนว่าประเทศไทยจะละเลยนิติวิธีของระบบกฎหมายของตนเองโดยการนำความคิดทางคอมมอนลอว์มาใช้ด้วยการแปลกฎหมายให้สามารถบังคับใช้ได้และให้ถือว่านิติบุคคลต้องรับผิดชอบเป็นการทั่วไป โดยนำมาตรา 70 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตีความการกระทำและเจตนาทางอาญาของนิติบุคคล และกลับมีการให้ความสำคัญและยึดถือหลักจากคำพิพากษาศาลฎีกาเก่าๆ มาเป็นบรรทัดฐานในการบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ การให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ในทุกประเภทความผิดในประมวลกฎหมายอาญานั้นเป็นการตีความที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนแน่นอน ขึ้นอยู่กับดุลพินิจในการวินิจฉัย ความผิดของผู้มีอำนาจใช้กฎหมายทำให้ขาดความเป็นธรรม เป็นปัญหาทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติของประเทศไทย

นอกจากนี้เมื่อมีการพิพากษาให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาแล้ว เรื่องโทษทางอาญาก็เป็นปัญหาใหญ่ตามมาโดยที่ยังไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ ทั้งในเรื่องของความรุนแรงและรูปแบบของโทษที่เหมาะสมต่อนิติบุคคล ทำให้นิติบุคคลไม่มีความเกรงกลัวต่อการกระทำผิดกฎหมาย เนื่องจากปรัชญาในการลงโทษสมัยใหม่เห็นว่าการลงโทษเป็นเรื่องเฉพาะตัว นั่นคือ การลงโทษจะต้องกระทำต่อบุคคลซึ่งกระทำความผิดเท่านั้น หากแต่การลงโทษนิติบุคคลส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการลงโทษจึงไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ได้

แต่อย่างไรก็ดีนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าหลักการดังกล่าวนี้มีผลในทางข้อเท็จจริงเท่านั้น อีกทั้งการใช้โทษทางอาญาสำหรับนิติบุคคลเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพื่อป้องกันการใช้นิติบุคคลไปแสวงหาประโยชน์ที่มีขอบด้วยกฎหมาย และหากว่าผู้ใช้กฎหมายกระทำได้แค่อาศัยโทษทางอาญาสำหรับบุคคลธรรมดาไปปรับใช้กับนิติบุคคลเท่าที่สภาพแห่งโทษจะเปิดช่องให้กระทำได้ ก็ถือเป็นช่องว่างประการหนึ่งของกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดอาศัยช่องว่างนั้นก่อความไม่สงบสุขแก่สังคมและประเทศ ซึ่งนอกจากจะทำให้กฎหมายใช้ไม่ได้ผลใดๆ

แล้ว ยังขาดกฎเกณฑ์ทางกฎหมายที่ชัดเจนที่ทำให้ประเทศไทยไม่มีมาตรฐานกลางในการบังคับใช้กฎหมายกับนิติบุคคลอย่างถูกต้องตาม นิติวิธีของตนเองอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า เมื่อกฎหมายของประเทศไทยยอมรับในความแตกต่างทั้งในทางกายภาพ สถานภาพและความสามารถระหว่างบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล แล้วจึงไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะพิจารณาคความผิดและโทษของบุคคลทั้ง 2 ประเภทไปในแนวทางที่เหมือนกัน โดยการวินิจฉัยให้อาศัยโทษที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมของบุคคลธรรมดา มาลงแก่นิติบุคคลในความผิดเดียวกันซึ่งก่อความไม่เป็นธรรมอย่างเห็นได้ชัด อย่างน้อยที่สุดก็ควรจะต้องคำนึงถึงการชั่งน้ำหนักระหว่างสัดส่วนของการกระทำความผิดและผลร้ายหรือโทษที่ได้รับหลังจากการกระทำความผิดว่ามีความสมดุลกันเพียงพอที่จะสามารถยับยั้งการกระทำความผิดตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้หรือไม่

ข้อเสนอแนะที่มีต่อการศึกษากฎนี้ดังกล่าว คือควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายซึ่งกำหนดเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในชั้นนิติบัญญัติ โดยต้องปรับปรุงกฎหมายซึ่งกำหนดความรับผิดของนิติบุคคลให้ถูกต้องตามนิติวิธีของระบบประมวลกฎหมาย ไม่ให้มีความคลุมเครือว่าจะเลือกใช้หลักเกณฑ์ในคำพิพากษาฎีกาที่เป็นบรรทัดฐานคดีใดมาพิพากษาคัดสินคดีที่เกิดขึ้นในภายหลังโดยมุ่งเน้นที่การบัญญัติถึงความผิดในประมวลกฎหมายอาญาที่นิติบุคคลสามารถกระทำได้ว่าให้มีความรับผิดแค่ไหนเพียงไรแยกต่างหากจากบุคคลธรรมดาอย่างชัดเจน การกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดเอกภาพในการใช้กฎหมายไปในทิศทางเดียวกันของผู้บังคับใช้กฎหมาย อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงความโปร่งใสชัดเจนของกฎหมายที่บุคคลทั่วๆ ไปสามารถรับรู้และเข้าใจได้อย่างเป็นหลักเกณฑ์เดียวกัน

ในด้านโทษทางอาญาซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของหัวข้อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายเรื่องโทษให้เหมาะสมกับความเสียหายซึ่งเกิดจากการกระทำความผิดของนิติบุคคล มิฉะนั้นแล้วจะกลายเป็นว่ากฎหมายมิได้ให้ความยุติธรรม กล่าวคือให้สิทธิพิเศษแก่นิติบุคคลให้ได้รับโทษไม่ต่างจากบุคคลธรรมดา ซึ่งการแก้ไขอาจทำได้โดยการคูณจำนวนโทษปรับให้มีอัตรามากกว่าที่บุคคลธรรมดาจะได้รับสำหรับความผิดนั้น เช่น การกำหนดอัตราโทษปรับให้มากกว่าบุคคลธรรมดาไม่เกิน 5 เท่า โดยการพิจารณาระดับของการลงโทษนั้นให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล เพราะถึงอย่างไรเสียทรัพย์สินของนิติบุคคลย่อมจะ

เป็นสิ่งที่นิติบุคคลมีความห่วงหวนมาก หากโทษที่จะได้รับจากการกระทำความผิดนั้นไปมีผลกระทบถึงทรัพย์สินของนิติบุคคลเป็นจำนวนมากแล้ว นิติบุคคลย่อมต้องเพิ่มความระมัดระวังในการประกอบกิจการมากขึ้นอย่างแน่นอน นั่นคือ เป็นการแก้ไขกฎหมายที่พิจารณาถึงผลร้ายที่นิติบุคคลควรต้องได้รับประกอบไปกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษอาญาและความร้ายแรงของการกระทำความผิดที่นิติบุคคลได้ก่อให้เกิดขึ้น ตัวอย่างของการแก้ไขกฎหมายในลักษณะนี้ประเทศต่างๆ ได้กระทำแล้วและได้ผลเป็นที่น่าพอใจอย่างมาก

นอกจากนี้หากสามารถกำหนดบทบัญญัติของกฎหมายเพิ่มเติมลงไปประมวลกฎหมายอาญาในภาคทั่วไปอีกหนึ่งมาตราให้เป็นมาตราที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเภทของโทษที่สามารถบังคับใช้กับนิติบุคคลโดยเฉพาะไว้ให้เป็นมาตรฐานสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล เช่น อาจกำหนดเพิ่มขึ้นเป็นมาตรา 18/1 เช่นอาจกำหนดว่านอกจากโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลได้นั้น¹ ยังมีโทษอื่นๆที่สามารถลงแก่นิติบุคคลได้ดังนี้..... เป็นต้น เพื่อให้ประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายกลางที่รวบรวมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการลงโทษนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจนและเป็นระบบไม่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามพระราชบัญญัติพิเศษต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประเภทของโทษอาญาหรือมาตรการอื่นๆ ที่เป็นสภาพบังคับทางอาญาด้วยก็ตาม

ทั้งนี้ ยังควรกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับเรื่องการกักขังแทนค่าปรับที่ยังคงเป็นช่องว่างอีกประการหนึ่งสำหรับการบังคับใช้กับนิติบุคคลเนื่องจากสภาพแห่งโทษไม่เปิดช่องให้กระทำได้ แม้ว่า การกักขังแทนค่าปรับจะเป็นช่องทางสุดท้ายในการบังคับใช้ต่อนิติบุคคลรองจากการปรับ การยึดทรัพย์แทนค่าปรับ การกำหนดให้นิติบุคคลไปทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับก็ตาม แต่การกักขังแทนค่าปรับก็ยังมีข้อจำกัดที่จะใช้สำหรับนิติบุคคลอยู่ในตัวของมันเอง เพราะถึงแม้จะมีวิธีการยึดทรัพย์แทนค่าปรับได้ในกรณีที่นิติบุคคลไม่สามารถชำระค่าปรับ แต่อย่างไรก็ดีวิธีดังกล่าวก็มีข้อจำกัดอยู่เช่นกัน คือ ศาลไม่สามารถกระทำการเองได้จำต้องหาองค์การอื่นมาดำเนินการแทน เพราะหากเป็นคดีอาญาแล้วกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจอัยการในการร้องขอให้ยึดทรัพย์ คงบังคับได้แต่ในทางแพ่งเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นกรณีที่นิติบุคคลไม่มีทรัพย์สินที่จะให้ยึดด้วยแล้ว การอุดช่องว่างของกฎหมายในเรื่องการกักขังแทนค่าปรับนี้จึงมีความสำคัญมาก วิธีการแก้ไขอาจทำได้โดยการกำหนดให้ศาลสามารถบังคับใช้มาตรการอื่นที่มีความเหมาะสมกับสภาพของนิติบุคคลแทน โดยพิจารณาตามความเหมาะสมแก่กรณีเป็นรายๆไปโดยการกำหนด

¹โทษปรับและริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 ยังคงสามารถใช้บังคับกับนิติบุคคลได้เช่นกัน

หลักเกณฑ์และวิธีการที่เป็นสภาพบังคับทางอาญาต่างๆให้สามารถใช้บังคับกับนิติบุคคลได้อย่างเหมาะสมไว้ในกฎหมายอาญาเป็นการเฉพาะ เพื่อประโยชน์สำหรับการวินิจฉัยและกำหนดสภาพบังคับในกรณีเกิดความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคลเพื่อให้สภาพบังคับทางอาญาเหล่านั้นเป็นตัวเลือกที่หลากหลายดังเช่นที่ประเทศฝรั่งเศสและประเทศสหรัฐอเมริกาได้กระทำมาแล้ว เป็นต้น

เป็นที่แน่ใจได้ว่าหากประเทศไทยมีความคิดริเริ่มที่จะกระทำการปรับปรุงกฎหมายให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นดังที่กล่าวมาแล้วนั้น แม้จะต้องอาศัยระยะเวลาค่อนข้างมากก็ตาม แต่หากกระทำสำเร็จ ผลที่ได้รับจากการกระทำดังกล่าวนี้จะคุ้มค่ามากทีเดียว กล่าวคือ ทำให้ประเทศไทยมีกฎหมายที่มีความทันสมัยไม่ต่างกับประเทศอื่น และยังสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปในทุกกรณี และผลสุดท้ายตัวกฎหมายนั่นเองที่จะทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันให้ปัญหาที่เกิดจากการประกอบอาชญากรรมโดยนิติบุคคลลดน้อยลงไปในที่สุด